

l'esmentat Comitè, Rafael Altamira compartia la representació espanyola amb Ramon d'Alòs-Moner, delegat de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

Malgrat que visqué des de molt jove lluny de la terra nadiua, Altamira no en perdé mai el sentiment (*El sentimiento alicantino*, Barcelona 1929), i les seves úniques monografies de tema concretament territorial es refereixen al dret consuetudinari i a l'economia popular de les comarques d'Alacant. No oblidà pas la nostra llengua, i en edat tardana (1982) publicà a la col·lecció «Nostra Novella» de València una producció de la seva joventut: *La Terreta (Marina)*. Molt interessat per les coses de Catalunya i a fer-les conèixer, l'any 1897 donava una traducció castellana de *L'escanya-pobres* de Narcís Oller, i deu anys després, coincidint amb el moviment de Solidaritat, posava com a tema d'estudi al seminari de la seva càtedra de la Universitat d'Oviedo «Història i doctrines del catalanisme». Cal remarcar així mateix que una de les novetats de la seva Història d'Espanya és el caràcter integral que li dona, estudiant-hi amb amplitud objectiva el desplegament polític i les institucions dels estats aliens a la corona de Castella.

Rafael Altamira fou un exemple d'integritat moral i de dignitat civil; fou també un amic constant i eficient dels seus deixebles.

LLUÍS NICOLAU D'OLWER

JOSEP POUŠ I PAGÈS

* 1873 - † 1952

Josep Pous i Pagès va néixer el primer de febrer de 1873 a Figueres, on el seu pare, propietari i metge a Avinyonet, havia cercat refugi durant la guerra civil. Home, aquest, d'esperit obert i de cor generós, era per les seves idees un liberal que militava en paraules i en actes. D'ell aprengué el futur gran escriptor a servir un ideal i a seguir una vocació insubornablement. Batxiller als quinze anys, tot semblava dur-lo cap a la medicina. Estudià tres cursos de la carrera a Barcelona, però es fastiguejà de la Universitat, rutinària i burocràtica. D'un sol mestre guardà un record vivent: de Ramón y Cajal. I del que d'ell havia escoltat i vist, un cert plec científic, un gust per l'observació, una necessitat de proves objectives, un rigor en el raonament, en suma, que el caracteritzaren sempre com a home i com a literat. Un intent en el camp de la indústria i del negoci fracassà així mateix. Pous i Pagès se sentia nascut per a les lletres i no vacillà més a lliurar-s'hi professionalment. Amb la mateixa seguretat de visió es decidí per la llengua materna. No es reduí, però, a explotar la gràcia i la saborosa riquesa del seu dialecte empordanès; partint-ne i conservant-ne com un to, formà sempre al costat dels qui aspiraven a crear per damunt dels parlars locals un llengua comuna de cultura, precisa, flexible i normal. Així el tingueren amb ells, addicte i disciplinat col·laborador, els orientadors del grup de «L'Avenç» i més endavant els tècnics de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

Amullerat als vint anys, visqué un temps a la seva casa pairal d'Avinyonet, amb lleures per a una apassionada presa de possessió de les seves facultats i dels seus mitjans com a escriptor. Publicà en 1900 la seva primera novel·la:

Fer la vida; en 1902 li fou per primera vegada duta a l'escena una comèdia dramàtica, *Sol ixent*. A la temporada següent estrenà un drama escrit anteriorment: *El mestre nou*. La crítica hi veié valentia de pensament, sobrietat i justesa d'estil, seguretat i habilitat en la conducció de l'acció, i saludà el jove autor com una de les millors esperances del teatre català. Pous i Pagès s'installà definitivament a Barcelona, una Barcelona agitada fins a la rauxa, indecisa fins a l'abaltiment, fàcil a tot allò de dins o de fora que significués renovació i vida. Pous i Pagès, ànima tota ella moviment, se sentí dins el seu element i polemitzà, orientà, produí i donà al públic. Una novella (*Quan es fa nosa*, 1903) i un recull de narracions (*Empordaneses*, 1904) conegueren l'èxit. Una comèdia estimada avui com a clàssica dins la història del teatre català (*L'endemà de bodes*, 1904), més encara que passar desapercibuda, fou malentesa; s'hi veié un naturalisme pintoresc, quan l'autor en rigor s'allunyava del que estava en voga al començament del segle. Home profundament lligat a la terra i als seus costums, el que el preocupava i el que ell enfondiria sempre en la seva obra de creador és el caràcter peculiar que hi prenen els conflictes humans, sobretot el de la generositat de cor enfrontada amb l'egoisme i el de l'energia viril afirmant-se contra les forces hostils del món. És segons aquell propòsit i dins aquesta problemàtica que Pous i Pagès escriví el seu llibre mestre, bella fita en la novel·lística catalana, *La vida i la mort d'en Jordi Fragonal* (1912).

Decebut, dubtant de la seva vocació d'autor dramàtic, Pous i Pagès es retragué durant vuit anys de donar res que considerés de transcendència a l'escena. El periodisme l'ocupà cabdalment. Redactor d'«El Poble Català» des de la seva fundació en 1905, combaté noblement des de les seves columnes per tot allò que als seus ulls concernia la dignitat humana i el futur del seu país en crisi de creixença. Un article li valgué un procés i una condemna a sis mesos de reclusió, que un indult general reduí a un. Mentre era a la Presó Model, li fou estrenat el drama *Els visionaris* (1909), el tema del qual, la desavinença d'un marit i muller per qüestions religioses, produí per ell mateix un escàndol que no havia de fer sinó afermar-lo en les seves conviccions i en la seva voluntat de lluitar per elles. En els dos volums *De l'ergàstula*, Pous i Pagès recollí les seves experiències de pres i també moltes dades interessants per a l'historiador d'aquell tèrbol període.

És la subvenció que en 1911 l'Ajuntament de Barcelona concedí al Sindicat d'Autors Dramàtics Catalans per a organitzar una temporada de teatre català, i l'hostilitat que la liberal iniciativa provocà en una part de la premsa, entre els empresaris i fins en el públic, que decidiren aquell dramaturg de raça a sortir del seu retraïment, no a la recerca de l'èxit, sinó a la lluita per la dignificació i per l'airejament de la nostra escena. Si la temporada del Sindicat no tingué continuació, Pous i Pagès hi suplí fent-se ell mateix empresari (1914). El gran dèficit amb què saldà la seva noble aventura, no li llevà tenacitat. Col·laborà en l'empresa mecenàtica d'Evarist Fàbregues (1917) i per fi fou el conseller segur del primer empresari de teatre català dotat de l'audàcia i del realisme fecunds de l'home d'affers nat. Entre els dos van fer possible l'esperança d'un teatre català amb sentit de missió civil, funcionant regularment i atraient el públic cap a un nivell més alt i cap a la consciència del que era, en els seus moviments i en les seves fallides, la societat que havia

J. Pons i Pagès